

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי י"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף יז

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

קנין ארץ ישראל החל ע"י "דיש אמצרי"

מבואר בגמ' "החזיק" בשדה, היינו "מכי דיש אמצרי", ביאר רש"י (ד"ה מ"ה) מתקן גבולי השדה ומגביהם. כעין שיטת רש"י כתב הרשב"ם בב"ב (ק, א ד"ה טז) והוסיף שזה כעין קנין חזקה בקרקע המוגדר "נעל וגדר", וביאר בשיטת"ק (ב"ק ט, ב) שבגמ' יכלו לומר נעל וגדר, אלא שכך הייתה דרכם לחזק ולגביה את מצרי השדה. מאידך שיטת התוס' לפנינו (נד, א ד"ה עד) וכן בב"ק (ת, א ד"ה משהחזיק) ש"דיש אמצרי" היינו הלך לאורכה ורחבה של השדה שאז בודאי סומך דעתו לקנות. ובאחרונים ביארו בדברי התוס' שהילוך של אדם על שפת השדה זה מורה על הוראת בעלות מועיל ככל קנייני חזקה. הרמב"ם אף הוסיף סבר כדברי התוס' אך בלשונו של הרמב"ם נראה שזה מועיל בתורת מעשה השתמשות, לשון הרמב"ם (מכירה יט, ב) "ואם נשתמש בה הלוקח כל שהוא ואפילו דש המצר שלה וערבו עם הארץ אינו יכול לחזור בו", מבואר ברמב"ם שמועיל מצד השימוש שיש בדיש אמצרי והוא המורה על דרך בעלים. כאשר הקב"ה לבטוח את ארץ ישראל לאברהם אבינו ובהמשך לעם ישראל, יש כחה וכמה לשונות בפסוקים שצריך להשכיל, ומעט נרחב את היריעה מחמת הקנין האמור שביארו הקדמונים שאברהם אבינו עשה קנין בארץ בסגנון האמור בסוגיא "דיש אמצרי".

סיכום הדף

נושא היום: גביה בשטר. אחריות. אחריות מוכר ללוקח מגדלן.

דעת רבנן ממשועבדים אף בשטר שאין בו אחריות, **ביאר שמואל** משום שאחריות טעוה סופר, ואין סברא שיוותר המלווה על אחריות הקרקע ובהכרח הסופר טעה ולא כתב. **אך במכר** סבר שמואל אם אין אחריות תולים שמחל הלוקח על האחריות כיון שלא ברור שיטרפו ממנו ויוכל להוציא את ההשקעה בקרקע וכד', **ולכן אמר שמואל** שהסופר יברר אצל המוכר **"שעבוד" "שבח" "שפר"**, היינו האם יש אחריות על הקרקע, על השבח שישבחי הלוקח עד שיטרפו ממנו, ומתחייב לתת קרקע מעולה. ואם אין את הדברים הנ"ל יותר הלוקח. **וכך היה מעשה** עם קרקע שקנה אבוב בר איהי.

אמר אביי אם טרפו ללוקח, יכול המוכר לדון עם הטורף ולא יכול לומר הטורף, אני לקחתי את הקרקע מהקונה ואין לי דין איתך. שטוען המוכר **שמכר באחריות** הרי הלוקח יחזור אלי. **אם מכר בלא אחריות** טוען יהיה ללוקח קפידא.

עוד אמר אביי מכר קרקע בלא אחריות ויצא עליה עוררים, לפני שהחזיק יכול הקונה לחזור. **לאחר שהחזיק** אינו יכול לחזור. **והחזקה היא** משעה שמתקן גבולי השדה ומגביהם (רש"י, ועי' ענינים). **י"א** שאף בשדה שמכר באחריות אינו יכול הקונה לחזור, שטוען המוכר כל זמן שלא טרפו אינו חייב מאומה.

מל שדה ומכרה, הוציא הנגזל מיד הלוקחות. **לדעת רב**, הגזלן ישלם מעות ושבח שהשיבחי הלוקח מזמן הקניה עד שלקח הנגזל. **לדעת שמואל**, משלם מעות ולא שבח. **ודנה הגמ'** בסברת שמואל האם ויותו ולא פירש אחריות על השבח, א"כ באופן שיפרש יקבל שבח. או הסיבה שאין שבח כיון שהמוכר מעולם לא מכר קרקע והמעות אצלו הם בתורת הלואה ואם עתה יחזיר את השבח נראה כריבית. א"כ אף שיפרש אחריות על השבח לא יתן שנראה כריבית. **וכך הביא ר"י** בשיטת שמואל.

דנה הגמ' אם הלוקח או הנגזל גובים שבח, כמה שמכרו במשנה גביטין שאין גובים ממשועבדים לשבח קרקעות, **הבינה הגמ'** שמדובר בלוקח שחוזר לגבות מהגזלן וגובה מבני חורין שבח. **דוחה הגמ'** שמדובר בלוקח מוכר שהתחייב לו המוכר שבח אם יטרפו את הקרקע. **ואמנם תחילת** משנה זו עוסקת בלוקח מן הגזלן שמבואר ש"לאכילת פירות" אין גובים ממשועבדים **ובהכרח** שמדובר מלוקח מגזלן ולא בבע"ח שאינו גובה פירות מלקוחות.

בברייתא מבואר "שבח קרקעות" היינו גזל שדה ויוצאה מתחת ידו גובה קרן מנכסים משועבדים ושבח מבני חורין. **וצריך לבאר** בדברי הברייתא שמדובר בגזלן שמכר והשביח הלוקח וטרף נגזל ועתה חוזר הלוקח לגזלן, **ואמר ר"י** אם צריך לבאר את דברי הברייתא ניתן להעמידה בבע"ח שגבה מלוקח ולא בגזלן.

עוד מבואר בברייתא "אכילת פירות" גזל שדה ויוצאה מתחת ידו גובה קרן משעבדים פירות מבני חורין. **ובהכרח** מדובר בגזל ומכר השביח הלוקח וטרף ועתה הוא גובל מלוקח ומכר שמואל. **הנגזל גובה** א"כ להוציא הלוקח מהגזלן ומבואר שנטול מעות ופירות, **ודלא** כשמואל. **מבאר הגמ': א** **לרבא**, גזל קרקע מלאה פירות ואכל את הפירות והזיק לקרקע שחפר בה בורות וכו', כשבא הנגזל עצמו לתבוע מהגזלן לא גובה את קרקעו שהזיקה לכן את הקרן גובה אף ממשועבדים פירות מבני חורין. לא העמיד שנטלו גויים, שמעט שיוצאת תחת הגזלן. **ב** **לרבה בר רב הונא**, נטלו גויים את הקרקע מהגזלן (מחמתו לקוח) שבא הנגזל גובה וכו'. לא סבר שקלקל את הקרקע, שמשמע שיוצאת תחת ידו כמו שלקחה. (על שני ביאורים אלה מסייעה הגמ' שהגזלן עמד בדיון ואח"כ מכר את קרקעותיו, שא"כ לא שייך שיגבו ממשועבדים כיון שהגזלן בין הגזלן לגזלן הוא כדון מלוה ע"פ. ועמד בדיון רק על הקרקע ולא על הפירות ולכן פירות גובה רק מבני חורין). **ג** **לרבא אשי**, גזל קרקע עם פירות אכל פירות ומכר את קרקעו, ונגזל נטל את קרקעו מהלוקח, לוקח שחוזר לגזלן נטל ממשועבדים. ונגזל שבא לטרוף פירות נטל מבני חורין בלבד.

בפרשת ורא, אמר הקב"ה למשה, "והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני ה'" (שמות ו, ז) צריך להשכיל, בתוך כדי דיבור "ונתתי", "מורשה". לכאורה הם שני מושגי יסוד בסיסים, שלא עולים בקנה אחד. "ונתתי", לשון מתנה. "מורשה", לשון ירושה. בפשטות ב"רושה" אין המקבל צריך לעשות קנין, אמנם אם כמה אחים ירשו צריכים הם לחלק את הירושה ואת "תפוסת הבית" אבל אין צורך לעשות קנין כדי לקבל את הדבר מהמוריש, מאידך ב"מתנה" המקבל צריך לעשות מעשה קנין. לראשונה הובטחה הארץ באלון מורה, אברהם נתבשר על בשורת הזרע, ועל בשורת א"י. שקדושה בריך הוא אמר לו "לזרעך אתן את הארץ הזאת". (לך לך יב, ז). כמו"כ לאחר שאברהם נפדד מלוט, אמר לו הקב"ה, "כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם וכו' קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה" (לך לך יג, טו-יז).

צריך להשכיל, בפעם הראשונה יש הבטחה "לזרעך" ותו לא. ובפעם השניה נאמר אף "לך", בנוסף יש כאן הגבלה וטווח על הקרקע "אשר אתה רואה". ובנוסף "קום התהלך בארץ".

בבית בין הבתרים, לאחר שאברהם שאל במה אדע כי אירשנה וכו', אמר הקב"ה, "לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר וכו'" (לך לך טו, יח) כאן הקב"ה כרת ברית עם אברהם לאחר ההבטחה שלא אליעזר יורשו.

כאשר הקב"ה אמר לאברהם, שמעתה יקרא שמו אברהם, ולא אברם, מוסיף הרשב"ע "ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגרין את כל ארץ כנען לאחוזת עולם וכו'" (לך לך יז, ז) וכאן בא בציוויו על המילה. והלא דבר הוא, שיש כאן בסמיכות עניינים, הבטחת הארץ ועניין המילה. ובנוסף, כאן לראשונה נזכר ההגדרה, של "זרעך אחריו" שעד עתה נזכר "זרעך" גרידא.

כאשר שלח אברהם את אליעזר, לקחת אשה ליצחק, אמר אברהם לאליעזר, את כל השתלשלות הדברים ואת הבטחת הקב"ה וכו', ובתנ"ד "ואשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת וכו'" (חיי שרה פכ"ד פ"ז) ופי' רש"י (שם) בברית בין הבתרים, וצריך להבין, הרי הבטחת הארץ חזרה ונשנתה ונאמרה עוד קודם, א"כ מדוע תפס רש"י דווקא בין הבתרים.

ליצחק בציוויו שלא ירד מצרימה אמר לו הקב"ה "כי לך ולזרעך אתן את כח הארצות האל" (תולדות כו, ג). בברכת יצחק ליעקב, "ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגרין וכו'" (תולדות כח, ד). ונשנה ליעקב, "הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך" (ויצא כח, יג). "לך אתננה ולזרעך אחריו אתן את הארץ" (וישלה לה, יז). וכך לפני מותו אמר יעקב ליוסף, "ונתתי את הארץ הזאת לזרעך אחריו אחת עולם".

אפשר, שהפתח לדברים, רש"י בפרשת ויצא (פרק כח פסוק טו), ששם אמר הקב"ה ליעקב, שמה שהבטיח לאברהם על זרעו, הכוונה ליעקב ולא לעשו. שלא אמרתי לו "כי יצחק יקרא לך זרע" אלא "כי ביצחק", ולא כל יצחק. לחזנו מכאן, שההבטחה של ירושת הארץ, היא לאברהם ולבנו. אולם לא לישמעאל, אלא ליצחק ולבנו, ולא לעשו, כי האם ליעקב, והמשך הדורות מיעקב.

בהמשך, לאחר שאברהם נפדד מלוט, אמר לו הקב"ה, "לך" "ולזרעך", כאן אברהם רואה את מה שהקב"ה הבטיח לו, והאריך בכלי יקר לבאר, את הענין הרחני שבקנין ארץ ישראל, אולם בחלק ההלכתי מבאר הכלי יקר, שהרי הקונה מחברו קרקע או שדה בדבר בלתי מוגבל לא מועיל קנין, לכן הראה הקב"ה לאברהם אבינו את גבולות הארץ, ובאיזה קנין רכש אברהם את הארץ, אמר הכלי יקר זה המבואר "קום התהלך" וזה קנין מ"כי דיש אמצרי" היינו